Перспективи досліджень пов'язані насамперед з аналізом світоглядної та соціокультурної обумовленості організації мовленнєвих жанрів у межах когнітивно-дискурсивного та синергетичного підходів.

Література

Берковский Н.Я. Романтизм в Германии. – СПб.: Азбука-классика, 2001. – 512 с.; *Капра Ф.* Паутина жизни. Новое научное понимание живых систем /Пер. с англ. В.Г. Трилиса. – К.: София; М.: ИЗ София, 2003. – 336 с.; *Мамардашвили М.К.* Лекции о Прусте (психологическая топология пути). – М.: Ad Marginem, 1995. – 548 с.; *Приходько А.М.* Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивінй парадигмі лінгвістики, 2008. – Запоріжжя: Прем'єр. – 335 с.; *Семенець О.О.* Синергетика поетичного слова. – Кіровоград: Імекс, 2004. – 338 с.; *Столл Р.Р.* Множества. Логика. Аксиоматические теории. – М.: Просвещение, 1968. – 231 с.; **/DL/** Deutsche Literatur von Lessing bis Kafka: Digitale Bibliothek – Directmediapublishing GmbH, Berlin, 1997.; *Novalis.* Schriften / von P. Kluckshohn hrsg. – Darmstadt: Wissenschftliche Buchgesellschaft, 1978. – 370 S.; *Susman M.* Frauen der Romantik. – Frankfurt/M., Leipzig: Insel Verlag, 1996. – 235 S.

РОМАНЮХА М.В.
(*Запорізький нац. ун-т*)

ОБРАЗНЕ ПОРІВНЯННЯ В МЕТАФОРИЦІ АНГЛОМОВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО МЕДІАДИСКУРСУ

Парадигматичні зв'язки метафори і порівняння доведено численними роботами, присвяченим опозиції цих двох тропів. Необхідно зауважити, що під порівнянням в цьому дослідженні ми розуміємо лише образне, метафоричне, не буквальне порівняння, як на цьому наполягає Е. Ортоні [Ортони:220]. Насправді між метафорою та образним порівнянням існують зв'язки більш тісні, ніж парадигматичний рівень. Тож, **метою** роботи є обґрунтування включення образних порівнянь до корпусу аналізу метафорики економічного медіадискурсу.

Метафору нерідко називають «стислим», «прихованим» порівнянням. На перший погляд може здатися, що метафора і справді є «скороченим» порівнянням без формально вираженого елементу уподібнення, як експліковано в компаративістських теоріях, що беруть початок з часів Аристотеля. Він вважав, що ці структури несуттєво відмінні, хоча й віддавав перевагу першій з них [цит. за Глазунова:128]. Однак зауважимо, що порівняння не завжди перетворюється на метафору в процесі еволюції значення, так само не кожній метафорі передує етап образного порівняння.

Крім того, відмінності між метафорою і порівнянням полягають ще і в тому, що, виступаючи новою семантичною функцією слова [Черкасова:34-35], метафора несе в собі елемент порівняння в нерозчленованому вигляді, роблячи процес інтерпретації більш складним. Наявність елементу уподібнення ніби сигналізує про появу нелогічного, прямо говорять про те, до чого метафори лише підштовхують [Девидсон:181]. Твердження про тотожність, яке несе в собі метафора, є набагато більш сміливим, ніж порівняння, тому й сприймається як парадокс, викривлення реального порядку речей [Knowles:22], тоді як твердження про схожість є більш м'якою формою репрезентації схожості, яка може бути легко сприйнята буквально, адже дійсно при певних зусиллях людина може знайти подібність між будь-якими предметами або сутностями.

Тим не менш, і образне порівняння і метафора криють на глибинному рівні парадокс, адже в обох випадках відбувається репрезентація схожості з онтологічно неспівставними сутностями. Звернімося до прикладів. В наступних двох фрагментах слово 'лікар' у вигляді метафори та порівняння позначають один тип сутності –

урядових службовців найвищої ланки, які за родом своєї діяльності пов'язані з управлінням економікою на державному рівні:

*Despite all this, **the patient has not responded**. This is partly because some **traditional remedies**, such as looser monetary policy, are weakened in a credit crunch. It is also because **the doctors have been ham-fisted**: look at Hank Paulson's changes of mind about whether to use America's $700 billion rescue fund to recapitalise banks or to buy toxic assets*. (The Economist, Nov 27th, 2008)

Як видно з прикладу, 'лікарями' названо людей, на яких в складній ситуації кризи покладена відповідальність за економіку країни, вони покликані 'виправити', або 'вилікувати' економіку. Розглянемо наступний фрагмент, в якому мова йде про новообраного прем'єр-міністра Єгипту:

New surgeon, same old scalpels

*Being prime minister of Egypt is a thankless task. **Like a doctor attending a chain-smoking diabetic**, you are supposed **to tackle such ills as swelling** unemployment and **rising** budget deficits, but without **exacerbating other chronic ailments**, such as **palsied** bureaucracy and **spreading** corruption.* (The Economist, July 17th, 2004)

В наведеному прикладі прем'єр-міністр Єгипту порівнюється з лікарем, який повинен допомогти хворій на діабет людині. Очевидно, що в обох прикладах і метафора, і порівняння мають однакове значення – 'високопосадовий службовець, який є відповідальним за економічний стан країни'. Виходячи з аналізу, маємо справедливі сумніви, що тільки метафора є абсурдом та викривленням реальності. В обох ситуаціях порівнюються семантично віддалені сутності – державне управління економікою та лікарська справа, тобто на глибинному рівні між урядовцем та лікарем поставлено знак рівняння.

Виходить, що схожість в глибинних структурах метафори та образного порівняння полягає в наявності імпліцитного заперечення, тобто абсурдом та викривленням реальності на глибинному рівні є як метафора, так і образне порівняння. Справа, скоріше в тому, як сприймаються порівняння та метафори. Частково відповідь на це запитання знаходимо в Н.Д. Арутюнової. На думку дослідниці, формальні та семантичні відмінності між цими двома тропами можуть бути зведені до логічних відносин між поняттями, які вони (метафора і образне порівняння) репрезентують: на синтаксичному рівні порівняння є репрезентацією логічних відносин схожості, тоді як метафора репрезентує тотожність [Арутюнова 1990:27].

В подібність легше повірити, вона оманлива, уважний та досвідчений співрозмовник завжди зможе довести подібність одного поняття іншому, необхідно тільки знайти актуальні ознаки. Метафора представлена мовним знаком по-іншому – тотожність неспівставних сутностей викликає своєрідний когнітивний шок, який блокує буквальне сприйняття.

Відмінності між темпоральними особливостями схожості також широко обговорюються в роботах, присвячених образній мові. Н.Д. Арутюнова зауважує, що метафоричні імена практично не використовуються для позначення випадкової схожості, метафора виражає постійну ознаку [Арутюнова 1978:258]. Виступаючи прибічником теорії інтеракції та критикуючи теорію порівняння, М. Блек стверджував, що метафора формує подібність, а порівняння апелює до вже існуючих в нашій свідомості схем сприйняття світу, як стверджує М. Блек [цит. за Glucksberg:29].

Слова М. Блека дещо випередили думки, висловлені родоначальниками когнітивного підходу до метафори – схожість між сутностями реального світу не існує за межами людської свідомості, вона формується в результаті досвіду спілкування людини з ними та закладена в концептуальній системі людини, яка є

метафоричною за природою [Lakoff:147]. Наприклад, метафора IDEAS ARE FOOD [там само:150] встановлює схожість між ідеями та їжею. І їжу, і думки можна перетравити, ковтнути; вони живлять людину, але така інтерпретація уявлень про думки можлива лише за наявності закріпленої узусом метафоричної моделі.

В роботі І.М. Кобозевої розглянуто актуальну проблему відбору фактичного матеріалу та питання „що вважати метафорою в політичному дискурсі" вирішується на користь образних порівнянь [Кобозева:136]. Однак, постановка питання виглядає дещо поверховою. Образне порівняння не є метафорою ні в політичному, ні в будь-якому іншому дискурсі. Більш логічним нам здається питання „чи виправданим є включення до фактичного матеріалу образних порівнянь".

У вирішенні питання про статус образного порівняння по відношенню до метафори погоджуємося з О.І. Глазуновою, яка наполягає, що не метафора представляє собою усічений різновид порівняння, а порівняння входить у склад широкої сфери засобів метафоричної інтерпретації дійсності [Глазунова:130].

Справді, ментальні уявлення людей про певні економічні сутності іноді вербалізується, репрезентуються різними засобами образної мови, іноді це може бути метафора, а іноді порівняння:

Much has been made over the last few years about the rise of the euro as a rival to the dollar. But Europe hardly looks ***like a safe bet now, with its own crisis metastasizing.*** (New York Times, October 5, 2008)

Предикат *metastasizing* репрезентує зближення сфер ILLNESS та CRISIS у метафоричній формі. В наступному фрагменті зближення цих сфер представлено у формі порівняння:

Having cut his teeth as an investment manager in the 1970s, Mr Bolton's current views on markets have been informed by his experience of the secondary banking crisis during that decade. "I remember that the effects can take some time to work their way through, but when they do, ***they act like a cancer – starting in one area and then slowly spreading to others. I would expect the contagion to seep into most stock markets****."* (FT.com, January 11, 2008)

На рівні мови, тобто на зовнішньому рівні схожість представлено різними образними засобами, тоді як на внутрішньому, когнітивному рівні – на рівні людського мислення - відбувається одна і та ж процедура, тобто аналогії.

Сучасний розвиток когнітивної теорії метафори дозволяє дещо відійти від методології родоначальників підходу та розширити площину аналізу, підіймаючись над структурним рівнем мови та включаючи до аналізу не тільки власне метафори, але й інші тропи: метафоричний епітет, порівняння, іронія, гіпербола, літота і т.і. [Чудінов:36-40], адже всі вони дають змогу аналізувати упакування знань у свідомості носія певної мови.

Близькість між метафорою та образним порівнянням має декілька спільних рис у зовнішньому вираженні, тобто в мові. Наприклад, здатність розгортатися в межах тексту. В нижченаведеному прикладі цитата економічного аналітика насичена образами хвороби:

Japan's banks are far more stable than those in the United States or Europe, which has made the yen the only major currency to rise in value against the dollar in recent weeks. But Japan, and Asia as a whole, is weakening, along with the global economy. ***"It's like the world is full of sick people,"*** *said Ashraf Laidi, the chief currency analyst at CMC Markets, a trading firm.* ***"The U.S. was the first to check into the hospital, and went into intensive care. But then other countries started to feel the chill, and now they're checking into the hospital."***(The New York Times, October 5, 2008)

Спочатку ми спостерігаємо, як введено порівняння ситуації в економіці з повальною хворобою людей – 'the world is full of sick people'. Прототипічний

розвиток ситуації для хворої людини – потрапити в лікарню (check into hospital) та отримувати лікування (went into intensive care). Послаблення економіки багатьох країн порівнюється з поширенням хвороби – feel the chill. Таким чином, порівняння розгорнуто за межі речення.

Випадки об'єднання метафори та порівняння в межах тексту також свідчать на користь когнітивної близькості цих мовних феноменів. У повідомленні BBC велетенські компанії, які утворюються після об'єднання, порівнюються зі слонами. Паралельний зооморфний образ малька у складі ідіоми 'small fry' а також персоніфікація leapfrog покликані передати цілісний зооморфний образ діяльності в площині підприємницької діяльності:

The second worry is that even if each giant merger fails to generate large synergetic gains, it makes life scary for smaller rivals, who then feel themselves pressed to engage in merger. The merger wave thus generates its own nonsensical momentum, in which companies ***leapfrog*** *over each other to avoid being left* ***as a small fry in an industry of elephants.*** *As a result,* ***the elephants get larger and larger****.* (BBC.com)

Нерідко в межах навіть одного фрагменту репрезентовано декілька метафоричних моделей, як наприклад у нижченаведеному. У конгломераті образних слововживань розгорнуте порівняння континентальної Європи зі слабкою істотою weakling поєднано з метафоричними епітетами healthy, trim, gamboling, вжитими по відношенню до Азії. Така зооморфічна картина дозволяє відчути, що уявлення людей про економіку держав ґрунтуються на уявленнях про людину та рух:

And what about Europe. ***Standing on its own feet***

For years continental Europe has been ***regarded as the weakling*** *of the world economy,* ***wheezing along behind healthy, trim America*** *and* ***young, gambolling Asia****.* (Economist, October 21, 2006)

Метафори weakling, healthy, trim, young, standing on its own feet навіюють уявлення про людину, її здоров'я, силу, витривалість чи навпаки слабкість; при перенесенні цих ознак на економіку певної країни можна говорити про метафоричну модель ECONOMY OF A COUNTRY IS A HUMAN BEING. Такі висловлювання як wheezing along та gamboling (Asia) розкривають систематичні зв'язки між рухом людини та розвитком економіки, тобто метафоричну модель DEVELOPMENT IS MOVEMENT, яка підкріплена значним корпусом слововживань у медіадискурсі.

Як відомо, мовні структури проходять певні еволюційні зміни при функціонуванні в мовленні – від оригінальних яскравих образних слововживань, через стадію неологізма деяким щастить перетворитися на стійкі звороти мови, та бути закріпленими в якості мертвих метафор. Здатність втрачати образність є характерною рисою як для метафори, так і для порівняння, хоча, безсумнівно, метафора в цьому відношенні з величезним відривом домінує. Так, фразеологізмом to spend money like water в англійській мові закріплено зближення між поняттєвими сферами MONEY та LIQUID:

Olympic cash being spent like water

A report produced by the Culture, Media and Sport select committee has attacked the huge contingency fund set aside for the games and targeted areas where it feels too much money is being spent. (The Times Online, April 30, 2008)

Таким чином, в скороченому вигляді відмінності між порівнянням та метафорою зведено до формального аспекту (мовна репрезентація), з чого випливає синтаксична або морфологічна подільність порівняння та нерозчленованість метафори. При усіх відмінностях між їхньою зовнішньою, мовною формою метафори і порівняння на рівних правах виступають складовими метафорики будь-якого дискурсу.

При дослідженні концептуальних структур мови надзвичайно плідним є врахування єдиної когнітивної основи метафори та порівняння – операцію аналогії

між сутностями. У перспективах подальшого вивчення проблематики образного порівняння є визначення специфіки функціонування образних порівнянь у медіадискурсі.

Література

Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс// Вступительная статья к сб.: Теория метафоры. – М.: Прогресс. – 1990. – С. 5-32. *Арутюнова Н.Д.* Функциональные типы языковой метафоры// Известия АН СССР. СЛЯ. - Т.37. - №4. – 1978. – С. 333-341. *Глазунова О.И.* Логика метафорических преобразований – СПб. – 2000. – 190с. *Девидсон Д.* Что означают метафоры// Теория метафоры: сборник /Под общ. ред. Н.Д. Арутюновой, М.А. Журинской. – М.: Прогресс. – С. 173-193. *Кобозева И.М.* Семантические проблемы анализа политической метафоры // Вестник МГУ. – Серия 9. Филология. – 2001. – №6. – С. 132-148. *Ортони Э.* Роль сходства в уподоблении и метафоре/ Теория метафоры: сборник /Под общ. ред. Н.Д. Арутюновой, М.А. Журинской. – М.: Прогресс. - 1990. – С. 219-235. *Черкасова Е. Т.* Опыт лингвистической интерпретации тропов (метафора) // Вопросы языкознания, 1968, №2. - С. 28 – 38. *Чудинов А.П.* Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации. – Екатеринбург. – 2003. – 248с. *Glucksberg S.* Understanding figurative language. From metaphors to idioms. – Oxford University Press. – 2001. – 134p. *Knowles M., Moon R.* Introducing metaphor. – Routledge: New York. – 2006. – 180p. *Lakoff G. Johnson M*. Metaphors We Live by. – Chicago and London: The University of Chicago Press. - 2003. – 276 p.

СВИНЦОВА І.О.
(*Київський нац. ун-т ім. М.П. Драгоманова*)

ОКСЮМОРОН ЯК ДОМІНАНТА ПОЕТИЧНОГО ІДІОСТИЛЮ БАЙРОНА: КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНИЙ АСПЕКТ

Одним із найважливіших напрямків сучасної когнітивної лінгвістики стали дослідження метафори, яка розглядається як основна ментальна операція, спосіб пізнання, структурування, оцінки та пояснення світу (G. Lakoff, M. Johnson; M. Schwarz; Н.Д. Арутюнова, А.Н. Баранов, Ю.М. Караулов; Є.С. Кубрякова та ін.). Панівним у сучасному мовознавстві є усвідомлення того факту, що метафора не тільки відображає національну, соціальну й особистісну свідомість, але й формує ставлення людини до світу, яка за допомогою метафор не стільки виражає свої думки, скільки мислить метафорами, творить за їх допомогою той світ, у якому вона живе (пор.: [Lakoff, Johnson 1980]). З одного боку, метафора структурує концептуальну систему і здійснює вплив на уявлення про дійсність, задаючи аналогії між поняттями з різних концептуальних сфер, а з іншого, – є відображенням певного досвіду. Більше того, в ній «криється ключ до осягнення основ мислення і процесів формування не лише етноспецифічної картини світу і його універсального образу» [Арутюнова 1990, с. 6], а й глибинних генеративних структур художньої (авторської) свідомості, мовних механізмів поетичної творчості. Цим зумовлюється актуальність проблематики, порушеного в цьому науковому доробку.

Об’єктом розгляду в статті є ***оксюморон*** – специфічний різновид концептуальної метафори, а предметом – лінгвокогнітивні витоки цього феномена та особливості його функціонування в поетичному дискурсі Байрона – «найбільш прославленого з англійських поетів XIX століття, творчість якого була наймогутнішим вираженням переломної, кризисної епохи» [Дьяконова 1975, с. 4]. Гострі протиріччя цієї важкої пори визначили специфіку світобачення автора, особливості його категоризації та концептуалізації світу, характер його поетичного ідіостилю, який відрізняється підвищеною емоційністю, патетичністю та амбівалентністю (антитетичністю, контрастністю й оксюморонністю).